

Аннотация

Телькинена Т. Э. Формы лоббирования политических прав дворян в России (1856–1867 гг.). – Статья.

В статье определены наиболее распространенные в Российской империи на протяжении 1856–1867 гг. организационно-правовые формы лоббирования политических интересов сословия дворян.

Ключевые слова: лоббирование, формы лоббирования, индивидуальные лоббисты, дворянские собрания, группы станových интересов.

Summary

Telkinena T. E. Forms of lobbying of the political rights of noblemen in the Russia (1856–1867 years). – Article.

In article the most widespread in the Russian Empire are defined for 1856–1867 organizational and legal forms of lobbying of political interests of estate of noblemen.

Key words: lobbying, forms of lobbying, individual lobbyists, nobility assemblies, groups of estate interests.

УДК 351.741

*О. Г. Стрельченко,
А. Є. Намазов*

НАПРЯМКИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДЕЛІКТНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Постановка проблеми. На сьогодні досить актуальна проблема попередження адміністративної деліктності неповнолітніх. У цьому питанні, з одного боку, законодавство повинно бути максимально гуманним щодо неповнолітніх правопорушників, а з іншого – вживати найбільш ефективні методи і засоби боротьби з ними з огляду на невпинне зростання правопорушень серед даної групи суб'єктів адміністративних правовідносин.

Довгий час діяльність державних органів, у більшій мірі правоохоронних, переважно була зосереджена на виявленні та розкритті вже вчинених правопорушень, а не на їх попередженні. Разом з тим вже давно доведено, що попередження є найефективнішим і найгуманнішим способом боротьби із правопорушеннями. Науковці єдині й у тому, що попередження правопорушень, зокрема і тих, які вчинюються неповнолітніми, є найефективнішим засобом боротьби з дитячою деліктністю.

Метою статті є з'ясування особливостей адміністративної відповідальності неповнолітніх та внесення пропозицій щодо змін чинного законодавства з відповідного питання.

Аналіз дослідження проблеми. Питання щодо адміністративної відповідальності досліджували такі вчені: В.Б. Авер'янов, В.К. Колпаков, О.В., Кузьменко, І.Д. Пастух, О.Ф. Скакун, В.Д. Суценок, О.Г. Стрельченко, О.В. Горбач, Т.Г. Корж, О.М. Ярмач та інші. Не дивлячись на існування цінного ряду наукових розробок українських вчених, дослідження природи адміністративної відповідальності неповнолітніх є актуальними.

Виклад основного матеріалу. Після досягнення шістнадцятилітнього віку неповнолітній набуває адміністративної деліктоздатності і, відповідно, обов'язку нести відповідальність особисто за скоєння адміністративного правопорушення. У цілому ж усі правопорушення, за вчинення яких неповнолітні можуть бути притягнуті до адміністративної відповідальності, можна розділити на три групи:

1) правопорушення, за вчинення яких до неповнолітніх застосовуються заходи впливу, передбачені ст. 24-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП);

2) правопорушення, за вчинення яких неповнолітні підлягають адміністративній відповідальності на загальних підставах або до зазначених осіб можуть бути застосовані заходи впливу, зокрема: а) незаконні виробництво, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах (ст. 44 КУпАП); б) дрібне викрадення чужого майна (ст. 51 КУпАП); в) адміністративні правопорушення у сфері транспорту (ст. ст. 121–127 КУпАП); г) керування транспортними засобами або суднами особами, які перебувають у стані сп'яніння (ст. 130 КУпАП); д) дрібне хуліганство (ст. 173 КУпАП); е) стрільба з вогнепальної, холодної металевий чи пневматичної зброї в населених пунктах (ст. 174 КУпАП); є) адміністративні правопорушення, пов'язані з вогнепальною, холодною чи пневматичною зброєю (ст. ст. 190–195 КУпАП);

3) правопорушення, за вчинення яких неповнолітні підлягають адміністративній відповідальності виключно на загальних підставах, зокрема, злісна непокора законному розпорядженню або вимозі працівника міліції, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, військово-службовця (ст. 185 КУпАП) [1, с. 248].

Специфіка адміністративної відповідальності неповнолітніх, безумовно, дає підстави для виокремлення відповідних заходів правового впливу, необхідних для перевиховання правопорушників, запобігання вчиненню нових проступків, формування правової свідомості і правової культури цієї категорії осіб з метою дотримання законодавства України та морально-етичних засад існування й розвитку суспільства.

Заходи впливу, що застосовуються до неповнолітніх, – це різновид заходів адміністративної відповідальності, які полягають у державному осуді неправомірної поведінки особи й певному обмеженні її прав і законних інтересів. Дані заходи зумовлюються тим, що законодавство має бути гуманним щодо неповнолітніх правопорушників, враховуючи особливості психіки неповнолітнього та його соціальний статус [2, с. 111].

Важливість попередження правопорушень визначається й КУпАП, ст. 1 якого наголошує, що одним із його завдань є запобігання правопорушенням. Це один із напрямків попереджувальної діяльності, про що мова буде йти нижче. Однак слід зазначити і те, що в правничій літературі більша увага все ж таки приділяється саме попередженню злочинів, що насамперед пов'язано із тим, що злочинність як соціальне антигромадське явище завжди була в центрі уваги держави й суспільства, що викликало розвиток такої науки, як кримінологія. Актуальність цієї статті полягає також в тому, що злочинність є лише одним із проявів соціальних від-

хилень, під якими в науковій літературі розуміється комплекс різноманітних за характером видів поведінки, які не узгоджуються із загальновизнаними нормами і правилами, прийнятими в більшості держав і громадських суспільств [3]. Тут ми повністю поділяємо думку Є.В. Додіна, який зазначає, що попередження адміністративної деліктності повинно являти собою організовану державою діяльність формальних і неформальних формувань і окремих громадян, яка здійснюється на підставі і для виконання законів із метою викорінення причин та умов, які сприяють скоєнню адміністративних проступків, і забезпечують формування законслухняної поведінки громадян у сфері державного управління [4, с. 72].

Детальніше розглянемо механізм удосконалення діяльності щодо попередження адміністративних правопорушень, які вчинюються неповнолітніми.

Так, слово «попередити» означає, що за допомогою певних заходів перешкоджають чомусь розвинутись, здійснитись; чомусь запобігти, щось уберегти. Як наслідок, попередження являє собою найгуманніший засіб боротьби із правопорушеннями неповнолітніх, що передбачає не покарання, а передусім вдосконалення умов їх життєдіяльності та побуту, виховання тощо. Держава повинна бути більш зацікавленою в тому, щоб не допустити вчинення правопорушень неповнолітніми, а не в застосуванні до них заходів впливу чи адміністративних стягнень після того, як вони заподіяли збитки встановленим суспільним відносинам.

На нашу думку, попередження адміністративних правопорушень неповнолітніх – це система різноманітних видів діяльності й заходів спеціально визначених суб'єктів, як державних, так і громадських, спрямованих на усунення причин і умов, які сприяють вчиненню правопорушень неповнолітніми і, як наслідок, породжують деліктність цієї категорії осіб або сприяють їй, припинення таких правопорушень та притягнення їх до відповідальності.

Слід зазначити, що саме таке розуміння попереджувальної діяльності пропонується законодавцем. Так, у Законі України «Про попередження насильства в сім'ї» під попередженням розуміється «система соціальних і спеціальних заходів, спрямованих на усунення причин і умов, які сприяють вчиненню насильства в сім'ї, припинення насильства в сім'ї, яке готується або вже почалося, притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні насильства в сім'ї, а також медико-соціальна реабілітація жертв насильства в сім'ї» [5].

Отже, ключовими елементами у сформульованому нами понятті є: 1) здійснення спеціальних заходів системою державних та громадських суб'єктів попереджувальної діяльності; 2) усунення причин і умов, які сприяють вчиненню правопорушень неповнолітніми (профілактика); 3) припинення правопорушень та притягнення їх до відповідальності.

Розглянемо ці елементи більш детально. Заходи, що складають основу попередження адміністративних правопорушень прийнято називати заходами протидії антигромадській мотивації [6, с. 23]. Загалом усі можливі заходи попередження адміністративних правопорушень, які вчинюються неповнолітніми, можна об'єднати в такі групи: економічні, соціальні та технічні. Так, економічні заходи попередження адміністративних правопорушень, які вчинюються неповнолітніми, здійснюються як на макрорівні (наприклад, оздоровлення економіки країни

в цілому, економічний захист найменш забезпечених верств населення за допомогою введення науково обґрунтованого рівня прожиткового мінімуму та ін.), так і на мікрорівні (наприклад, надання пільгового кредиту неповнолітньому із неблагополучної сім'ї, першочерговість у працевлаштуванні такого неповнолітнього тощо). Соціальні заходи попередження адміністративних правопорушень, які вчинюються неповнолітніми, покликані впливати на різні соціальні інститути (сім'я, колектив, громадські об'єднання тощо). До технічних заходів попередження адміністративних правопорушень, які вчинюються неповнолітніми, відносяться різні технології, правила, засоби і пристосування, що перешкоджають вчиненню правопорушень (наприклад, технічні засоби охорони; встановлення технічних засобів таємного спостереження в торгових точках, на дискотеках та нічних клубах та ін.).

Вчені наводять різні класифікації суб'єктів попередження правопорушень. Найчастіше таких суб'єктів поділяють на *спеціалізованих і неспеціалізованих або на загальних чи спеціальних* [7].

На нашу думку, суб'єктів попередження адміністративних правопорушень, які вчинюються неповнолітніми, варто поділити на дві групи: *загальні та спеціальні*.

До загальних слід віднести:

- Верховну Раду України;
- Президента України;
- Кабінет Міністрів України;
- Раду національної безпеки і оборони України;
- центральні та місцеві органи виконавчої влади;
- органи місцевого самоврядування в межах повноважень;
- громадян України, які не є членами громадських формувань правоохоронної спрямованості, та громадські організації неправоохоронного профілю; засоби масової інформації; просвітницькі та навчальні заклади; підприємства, установи та організації незалежно від форми власності.

Особливість цих суб'єктів полягає в тому, що попередження адміністративних правопорушень, які вчинюються неповнолітніми, здійснюється ними опосередковано і є похідним (другорядним) від їх основної діяльності.

До спеціальних відносяться:

- уповноважений центральний орган виконавчої влади у справах сім'ї та молоді;
- служби у справах неповнолітніх обласних, Київської та Севастопольської міських, районних державних адміністрацій, виконавчих органів міських і районних у містах рад;
- школи соціальної реабілітації та професійні училища соціальної реабілітації органів освіти;
- центри медико-соціальної реабілітації неповнолітніх закладів охорони здоров'я;
- центри соціально-психологічної реабілітації неповнолітніх служб у справах неповнолітніх;
- притулки для неповнолітніх служб у справах неповнолітніх;
- кримінальна міліція у справах неповнолітніх органів внутрішніх справ;
- приймальники-розподільники для неповнолітніх органів внутрішніх справ;

- громадські вихователі неповнолітніх;
- комісії з питань запобігання дитячій бездоглядності та соціальної реабілітації неповнолітніх;
- консультативні пункти центру соціальних служб для молоді, які утворюються в притулках для неповнолітніх; суди;
- прокуратура;
- громадські формування з охорони громадського порядку.

Особливість спеціальних суб'єктів полягає в тому, що попередження адміністративних правопорушень, які вчинюються неповнолітніми, є одним із їх завдань та повноважень.

Беручи до уваги те, що переважна більшість із загальних суб'єктів та деякі із спеціальних суб'єктів попереджувальної діяльності не визначені у Законі України «Про органи і служби у справах неповнолітніх та спеціальні установи для неповнолітніх», вважаємо доцільним у ньому передбачити окремий розділ під назвою «Суб'єкти попередження правопорушень, які вчинюються неповнолітніми», який містив би дві статті: 1) «Загальні суб'єкти попередження правопорушень неповнолітніх»; 2) «Спеціальні суб'єкти попередження правопорушень неповнолітніх», у яких був би приведений їх вичерпний перелік та повноваження. За основу цих статей пропонуємо взяти вище приведену нами класифікацію суб'єктів попередження адміністративних правопорушень, які вчинюються неповнолітніми.

Виявлення причин і умов, які сприяють вчиненню адміністративних правопорушень неповнолітніми, визначає сутність профілактичної діяльності, яка є одним із напрямків попередження правопорушень. Так, відповідно до ст. 6 КУпАП органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, громадські організації, трудові колективи розробляють і здійснюють заходи, спрямовані на «... виявлення й усунення причин та умов, які сприяють їх вчиненню ...» [8]. Виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню адміністративних правопорушень, є одним із завдань провадження в справах про адміністративні правопорушення, що передбачено ст. 245 КУпАП. А відповідно до ст. 282 КУпАП орган (посадова особа), який розглядає справу, встановивши причини та умови, що сприяли вчиненню адміністративного правопорушення, вносить у відповідний державний орган чи орган місцевого самоврядування, громадську організацію або посадовій особі пропозиції про вжиття заходів щодо усунення цих причин та умов. Про вжиті заходи протягом місяця з дня надходження пропозиції повинно бути повідомлено орган (посадову особу), який вніс пропозицію.

Слід зазначити й те, що в юридичній літературі й досі не склалося єдиної точки зору щодо визначення системи причин та умов, які сприяють вчиненню правопорушень. Беручи до уваги те, що вчені одні й ті ж самі явища відносять до причин або до умов вчинення правопорушень, на нашу думку, доцільним є розгляд причин та умов вчинення правопорушень неповнолітніми в комплексі, тобто не поділяючи їх окремо на причини чи умови. Такий підхід вважаємо більш доцільним, оскільки він унеможливує плутанину в розумінні профілактичної діяльності як цілісної системи. Звідси більш доречним є поділ причин та умов вчинення правопорушень неповнолітніми на дві групи: 1) ті, які залежать від особистісних властивостей

неповнолітнього правопорушника; 2) ті, які залежать від зовнішнього оточення. Однак слід зазначити те, що сьогодні з'ясуванню (встановленню) причин та умов, що сприяють вчиненню адміністративних правопорушень, приділяється занадто мало уваги. Так, аналіз матеріалів адміністративної практики зі справ про адміністративні правопорушення, які вчинюються неповнолітніми, надав змогу зробити висновок, що майже половина із понад 70% розглянутих нами справ не містила пропозиції про вжиття заходів щодо усунення цих причин та умов, що сприяють вчиненню адміністративних правопорушень. У деяких випадках виявлені причини та умови надто загальні та не містять конкретні рекомендації про вжиття тих чи інших заходів для їх усунення. Таким чином, можна зробити висновок, що процесуальні документи, метою яких є вжиття заходів щодо усунення причин і умов, що сприяють вчиненню адміністративного правопорушення, не виконують передбачену законом роль, а носять здебільшого формальний характер.

Заходи із припинення адміністративних правопорушень, які вчинюються неповнолітніми, як один з аспектів (напрямків) попереджувальної діяльності спрямовані на недопущення продовження протиправної діяльності, що вже розпочалася, та мають за мету забезпечити ненастання її шкідливих наслідків. Як зазначає Г.А. Аванесов, «припинення використовується тоді, коли йдеться про припинення чогось, що вже відбувається, початого» [9, с. 340]. Отже, ці заходи спрямовані на недопущення завершення розпочатого правопорушення. Щодо адміністративної відповідальності як одного з елементів попередження адміністративних правопорушень, які вчинюються неповнолітніми, то слід зазначити, що вона носить виховний характер, оскільки до неповнолітніх у віці від шістнадцяти до вісімнадцяти років, як правило, застосовуються заходи впливу, які не є адміністративними стягненнями, зокрема такі: зобов'язання публічно або в іншій формі попросити вибачення у потерпілого; застереження; догана або суворая догана; передача неповнолітнього під нагляд батькам або особам, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічному або трудовому колективу за їх згодою, а також окремим громадянам на їх прохання.

Висновки. Виходячи з вищевикладеного, можна узагальнити, що адміністративна відповідальність неповнолітніх порівняно з відповідальністю повнолітніх осіб має певні особливості. Передусім вони зумовлені особливою метою застосування заходів впливу, а саме превентивною (виховною).

Ключове значення має психологічний вплив на суб'єкта проступка з метою усвідомлення ним протиправності своєї поведінки та утримання від подібної поведінки в майбутньому.

Під час застосування заходів адміністративного впливу на неповнолітніх акцент зміщується із покарання на виховання, превенцію та підвищення рівня правосвідомості неповнолітнього правопорушника.

Саме попередження адміністративних правопорушень, які вчинюються неповнолітніми, є гуманним, дієвим та найбільш ефективним засобом (способом) скорочення кількості адміністративної деліктності, оскільки воно пов'язане з такими заходами з боку держави і суспільства, які спрямовані не лише на виявлення й усунення причин та умов, що сприяють правопорушенням, а й на утримуван-

ня неповнолітнього від їх вчинення, припинення правопорушень та притягнення їх до відповідальності. Однак для того, щоб попередження правопорушень серед неповнолітніх було ефективним, необхідно спрямувати зусилля всього суспільства на забезпечення гармонійного розвитку підлітків, з одного боку, та на повагу до їх особистості – з іншого. Лише суспільство, яке шанує своїх дітей, спроможне навчити їх з повагою ставитися до виконання встановлених ним правил поведінки.

Література

1. Стеценко С.Г. Адміністративне право України / С.Г. Стеценко. – К. : Атіка. – 2009. – 640 с.
2. Ковальчук Ю.І. Особливості адміністративної відповідальності неповнолітніх / Ю.І. Ковальчук // Право України. – 2003. – № 6. – С. 111–114.
3. Литвак О.М. Державний вплив на злочинність: кримінологічно-правове дослідження / О.М. Литвак – К. : Юрінком Інтер, 2000. – 280 с.
4. Додин Е.В. Административная деликтология / Е.В. Додин – О. : АО БАХВА, 1997. – 112 с.
5. Про попередження насильства в сім'ї : Закон України від 15 листопада 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 10. – Ст. 70.
6. Савченко А.В. Мотив і мотивація злочину / А.В. Савченко – К. : Атіка, 2002. – 144 с.
7. Кримінологія: Загальна та Особлива частини : [підручник для студентів юрид. спец. вищ. навч. закладів] / [І.М. Даньшин, В.В. Голіна, О.Г. Кальман, О.В. Лисодед]; под ред. проф. І.М. Даньшин. – Х. : Право, 2003. – 352 с.
8. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – Додаток до № 51. – Ст. 1122.
9. Аванесов Г.А. Криминология / Г.А. Аванесов. – М. : Академия МВД СССР, 1984. – 498 с.

Анотація

Стрельченко О. Г. Напрямки попередження адміністративної деліктності неповнолітніх. – Стаття.

У статті виокремлено напрямки попередження адміністративної деліктності та особливості адміністративної відповідальності неповнолітніх, визначено її профілактичні заходи, які відіграють важливу роль у запобіганні правопорушенням.

Ключові слова: адміністративна деліктність, делікт, відповідальність, відповідальність неповнолітніх, запобігання правопорушень, проступки неповнолітніх.

Аннотация

Стрельченко А. Г. Направления предупреждения административной деликтности несовершеннолетних. – Статья.

В статье выделены направления предупреждения административной деликтности и особенности административной ответственности несовершеннолетних, определены ее профилактические мероприятия, которые играют важную роль в предотвращении правонарушений.

Ключевые слова: административная деликтность, деликт, ответственность, ответственность несовершеннолетних, предотвращение правонарушений, проступки несовершеннолетних.

Summary

Strel'chenko A. G. Destinations warning administrative tort minors. – Article.

The article highlights the directions to prevent administrative tort and features of the administrative responsibility of minors, defined its preventive measures, which play an important role in preventing crime.

Key words: administrative tort, delict, responsibility, liability of minors, prevention of offenses, misdemeanors minors.